

УДК 27-4

А. Сидорак

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ СВІТОГЛЯДНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІД ІДЕАЛІВ БЕЗОСОБОВОГО АБСОЛЮТУ ДО УСВІДОМЛЕННЯ ЦІННОСТІ ОСОБИСТІСНОГО БУТТЯ В ТВОРАХ АРХІМАНДРИТА СОФРОНІЯ САХАРОВА

Автор досліджує проблему зміни головних ідеалів архимандрита Софронія Сахарова на переломній стадії його філософсько-богословських пошуків, показує динаміку та головні елементи цих змін. Розглядає відношення ідеалів безособового Абсолюту та цінностей особистісних стосунків із Богом. Також порівнює духовні феномени, які виникають внаслідок використання нехристиянських духовних вправ та феномени, які є пов'язані з християнською духовністю. Акцентує увагу на важливих елементах, які стали фундаментом розвитку оригінальної філософсько-богословської системи архимандрита Софронія.

Ключові слова: християнство, містицизм, пантеїзм, абсолют, Софроній Сахаров.

KEY MOMENTS OF WORLD VIEW TRANSFORMATION FROM THE IDEALS OF THE IMPERSONAL ABSOLUTE TO REALIZATION OF VALUE OF PERSONALITY LIFE IN WORKS OF ARCHIMANDRITE SOPHRONY SAKHAROV

The author investigates a problem of change of the main ideals of archimandrite Sophrony Sakharov at a critical stage of its philosophy-theological searches, shows dynamics and the main elements of these changes. Considers the relations between ideals of the impersonal Absolute and values of personality relationships with God. Also compares the spiritual phenomena, which arise up as a result of the use of christless spiritual exercises and the phenomena which are related to christian spirituality. Focuses attention on the important elements, which steels the base of development of the original philosophical-theological system of archimandrite Sophrony.

Novelty of the given research that on the given aspect of research philosophy-theological inheritance of archimandrite Sophrony the previous researchers did not accent especially attention. The main material for the given research – works of the archimandrite.

The author investigates S.Saharov's understanding of essence of knowledge which consists in dialogue in life. The dialogue is possible only when also the person and God are persons. Also author analyzes a problem of the logic contradiction between

pantheism and perception of value of the human person, and shows ontological importance of Christian categories for a choice of a way of an exit from an existential trap.

Keywords: *Christianity, mysticism, pantheism, the absolute, Sophrony Sakharov.*

Архімандрит Софроній (Сергій Семенович Сахаров) є визначним духовним феноменом ХХ століття. Він прожив довге (1896–1993) і духовно плідне життя. Сергій Сахаров народився у Росії, звідки у 1921 році емігрував. У 1925 році поступив на підготовчі курси у Свято-Сергіївський богословський інститут у Парижі, проте невдовзі вирішив піти в монастир, і у цьому ж році на Афоні був пострижений у монашество з ім'ям Софроній. У 1941 році був висвячений на священника. Після війни о. Софроній разом із групою інших російських монахів із-за політичних причин вимушений був покинути Афон, і в 1947 році перебрався до Франції. У 1959 році переїхав до Великобританії, де заснував монастир Святого Івана Предтечі у графстві Ессекс, де і провів усі свої наступні роки життя.

Весь земний шлях архімандрита Софронія був позначений пошуками глибинних підвалин буття. Не до кінця усвідомлений на початку потяг до Вічного, внаслідок постійних роздумів, пошуків, молитви – поступово викристалізувався в глибоку та оригінальну, ще не повністю структуровану та класифіковану дослідниками богословську систему. Незважаючи на те, що у кожному періоді його життя мали місце глибокі філософсько-богословські відкриття правд про людину, Бога та світ, варто виділити період його духовних пошуків, який можна було б назвати переломним. Таку назву ми надаємо цьому періоду тому, що саме на цьому відтинку його пошуків Абсолютного відбувається поворот від ідеалу безособового Абсолюту до розуміння величі принципу персональності по відношенню до людини, та усвідомлення факту існування саме персонального Живого Бога.

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що проблема співвідношення ідеалів безособового Абсолюту, деперсоналізованого людського буття з одного боку, та ідеалів персоналізованого Бога та безмежної цінності людської особистості з іншого боку усе – ще має місце у нашому суспільстві. Ми можемо бути свідками протистояння цих світоглядних позицій. Проявом такого протистояння можуть бути внутрішній конфлікт внаслідок розповсюдження різноманітних практик нехристиянського містичного Сходу в середовищі європейських країн, яке у великій мірі було сформоване християнськими ідеалами, де людська особистість є безмежно цінною, як цінними є саме особистісні стосунки між людиною-особою та Особою-Богом. Суть

же таких новітніх практик полягає у відказі від усіх проявів людського «я», та «злиття» того, що залишається внаслідок такої практики із безособовим Абсолютом.

Аналіз останніх досліджень. Новизна даного дослідження полягає у тому, що на даному аспекті дослідження філософсько-богословської спадщини архімандрита Софронія попередні дослідники не акцентували спеціально своєї уваги. Разом із тим, потрібно відмітити, що у тій чи іншій мірі ми знаходимо деякі цінні дані, які мають відношення до досліджуваної теми. Особливо потрібно відмітити працю Миколи Сахарова (племінника архімандрита) «I love therefore I am» [12]. Дане дослідження є його докторською дисертацією. У ній автор зробив спробу критичної оцінки богословського наслідування отця Софронія. Дана оцінка була здійснена на основі глибокого аналізу творів архімандрита та його життя. Сам автор цього дослідження мав можливість жити біля архімандрита чотири роки у монастирі. Більше того – він сам також став монахом у цьому монастирі.

Його дослідження має комплексний характер. У перших двох розділах він аналізує шлях теологічної формації архімандрита та загальні принципи його богослов'я. Наступні – присвячені тим категоріям, які були для С. Сахарова важливими. Зокрема він досліджує розуміння феномену особи – як Божої, так і людської. Також, він приділяє багато уваги таким поняттям як кенозис, образ та подоба, обожнення, богопокинутість, покора та пам'ять про смерть.

Головним матеріалом для написання даного дослідження служать першоджерела – твори самого архімандрита. Особливо потрібно відмітити його «внутрішню біографію» [2], якою він ділиться з метою показати, що внутрішньо важливим було для нього протягом його духовних пошуків. Фактично ця «біографія» з огляду на найбільшу її систематичність та акцентацію на найбільш важливих моментах внутрішнього пошуку стала тим стержнем, який використовувався нами для відтворення динамічного об'єкту нашого дослідження. Також, шляхом аналізу інших творів С. Сахарова ми шукали дані, які мають відношення до досліджуваної теми, і додавали ці дані для відтворення більш повної картини переломного періоду трансформації філософсько-богословського світогляду С. Сахарова. Потрібно відмітити, що даний період не лише став періодом переломної трансформації світоглядних орієнтирів, але саме у ньому був закладений той фундамент, на основі якого у подальшому архімандритом були розвинуті багато його цікавих та новітніх філософсько-богословських ідей.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення динаміки зміни ціннісних ідеалів у переломному моменті повороту до християнської духовності, виділення ключових моментів такого повороту.

Виклад основного матеріалу. Першим важливим впливом на формування релігійного світосприйняття малого Сергія була його няня. Будучи релігійною людиною, вона брала його із собою в церкву, де мала звичку довго молитись. Малий хлопчик знаходив собі місце біля її ніг, і так створювалась певна атмосфера, яка була сприятлива для розвитку у нього звички молитись. Як він сам зауважує, звичка молитись стала для нього внутрішньою потребою, і помолитись пів години чи сорок п'ять хвилин не було для нього трудностю [2, с. 18].

Молитва була важливою частиною його життя протягом сімнадцяти-вісімнадцяти років. Саме на переломі цих років Сергій захопився читанням літератури по буддизмі, йозі та інших містичних нехристиянських віань [2, с. 18]. Під впливом цього читання, він здійснює свою першу світоглядну переоцінку. Він схиляється до думки, що Євангеліє є «менш глибоким» ніж інші містичні вчення, оскільки Над-особистісний Абсолют здавався йому чимось вищим, ніж ідея особистісного Бога.

Це була перша спроба синтезу, примирення між собою старої та нової світоглядної позиції. На даному етапі майбутній архімандрит визнає «нижчість» персоналістичного розуміння Бога у порівнянні із абсолютністю та всезагальністю Надперсоналістичного Абсолюту. Разом із визнанням вищості Надперсоналістичного Абсолюту від персонального Бога, С. Сахаров усе ж таки не відказується від практикування молитви до Христа [2, с. 18–19].

Такий справ речей тривав декілька років – він практикував особистісну молитву, і одночасно все більше його розум був захоплений тим, що перебуває за рамками іманентного виміру. Думка про вічність все частіше і глибше опановувала його. Захоплення малюванням ще більше підсилювало роздуми про вічність. С. Сахаров сприймав дане захоплення не як просте копіювання видимих предметів природи, а швидше як знаряддя проникнення у таємницю краси, яка проявляється у природі, і яка є якимось чином пов'язаний із феноменом вічності. На противагу прагматичному та меркантильному відношенню до видимих речей, у нього розвинулось «містичне» бачення всього, що його оточувало. Як він сам зазначає, від такого підходу, де все сприймається як прояв якоїсь глибокої таємниці «розвивається почуття краси, тому що, чим глибше проникаєш в незвичайну складність будь-якого життєвого явища, тим більше відчуваєш його красу»

[2, с. 19]. Дане почуття краси часами доходило до такого рівня, що втрачалось сприйняття часу. Саме мистецтво стало головним середником, через який ним сприймався навколишній світ. Таке глибоке проникнення у суть мистецтва привело його до усвідомлення обмеженості тих середників, якими воно володіло. Як він сам зазначає: «Для мене світ був мистецтвом. Таємниця цього видіння мене тримала постійно немов би прикованою до себе. І від цього почуття краси приймало болючі форми – болючі тому, що усі ці середники, які були доступні мені в мистецтві, були ніщо: вони не можуть виразити цього видіння» [2, с. 22].

Спроба примирення практики особистісної молитви та захоплення Над-особистісним Абсолютом дала лише тимчасовий ефект, який до кінця не вирішував проблематики співіснування таких двох різних світоглядних позицій у душі Сергія. Неможливість одночасного захоплення Надособистісним Абсолютом та практикуванням особистісної молитвою з усією очевидністю повстала перед його свідомістю. Він почав з усе більшою силою усвідомлювати нелогічність, та внутрішню суперечність такого поєднання. Тому на даному етапі він вирішив відказатись від практикування молитви. Більше того – він вимушений був навіть прикладати зусилля щоб подолати свою багаторічну звичку до молитви. [2, с. 21].

Разом з тим, думка про буття, яке не є підвласне часу, постійно поглиблювалось у ньому, дійшовши до майже безперервного існування у його свідомості. Як він відзначає: «думка про абсолютне Буття супроводжувала мене постійно, і без неї будь-яке мистецтво і будь-яке явище у житті ставало позбавленим сенсу: якщо це завтра зникне, причому так, що ні я не буду існувати, ні те обличчя, яке я люблю або маюю» [2, с. 21].

Зміна ціннісних орієнтацій які були пов'язані з персоналістичним Богом християн, Богом з дитинства С. Сахарова на ідеали Надперсоналістичного Абсолюту східного нехристиянського містицизму була пов'язана із зміною практичної реалізації шляхів вдосконалення цих різних світоглядних позицій. Мало місце не лише відказ від молитви, яка була пов'язана з християнськими цінностями. На передній план виходить практикування певної духовної практики, яка була тісно пов'язана із світоглядними ідеалами містицизму нехристиянського Сходу. Захоплення Надособистісним Абсолютом було пов'язане із певними духовними практиками. У своїй головній книзі архимандрит описує в чому полягали такі аскетичні вправи: «Моя умствена аскетика була у тому, щоби через мисленну та вольову зосередженність

позбутись матеріальності тіла з його чуттєвістю; йти далі – до все-транскенедентуючого Чистого Буття через зрікання у мені самому і особистісного начала, і мислення, та інших форм космічного бування» [7, с. 258]¹.

Позбавлення Бога персональності з невідворотністю приводило до викривленого Його розуміння, і якщо сказати ще точніше – воно просто відводило думку у ті сфери, де на перший план виходить зовсім не присутність Бога, а певні феномени, які у свій час так збентежили майбутнього архімандрита. У розділі, який стосується покаяння, отець Софроній описує той досвід, який він пережив внаслідок заняття медитацією. Головним моментами, які супроводжували цей досвід були збентеження, навіть страх, та відсутність інтегративного впливу даного досвідчення на людину в цілому. Як зазначає архімандрит, одного разу він побачив усю кімнату наповнену розірваними кусками вібруючого світла, при чому він сильно збентежився – «моя душа збентежилась; я відчув відштовхування від цього видіння; я б сказав – щось подібне до неприязні, змішаної з деяким страхом, подібним до страху від змії, яка заповзла в твій дім» [8, с. 36]. Пізніше під час своїх медитацій Сахаров мав іншого роду досвідчення – «я бачив мою мисленну енергію, яка була подібна до світла, не сильного; це світло було в середині черепної коробки і навколо неї; серце ж при цьому не брало участі, живучи окремо від мозку» [8, с. 36].

Новий виток духовних пошуків та переоцінки духовних ідеалів був пов'язаний із гносеологічним виміром. Питання – як ми можемо розуміти пізнання назагал, було ще одним важливим питанням, яке займало значну частину уваги майбутнього архімандрита. Визнаючи певну цінність інтелектуального пізнання, Сергій чітко усвідомлював його обмеженість. Адже інтелектуальне пізнання, яке є найбільш властивим для науки є тісно пов'язане із детерменізмом минаючого світу. Саме детермінований світ є головним об'єктом науки. Поза межами детермінованого світу наука втрачає сферу свого застосування.

Довгі роздуми про те, що стоїть за межами смерті, зайняття художнім мистецтвом сформували в Сергія переконання стосовно існування таких явищ, які є поза межами детермінізму, і які не можна пізнати науковими методами.

Саме на цьому етапі ним були глибоко пережиті заповіді Христа стосовно любові Бога усіма своїми силами та любові ближнього (Лк.

---

¹ Вже далеко пізніше він усвідомить свою світоглядну помилку цього періоду, яка полягала в змішанні понять персони та індивіду [8, с. 30].

10.27). Це привело його до розуміння сутності пізнання, яке він отожднював із спілкуванням у бутті, перш за все в акті любові [2, с. 23]. Ним були усвідомлені глибокі зв'язки між силою любові та глибиною пізнання. Як відмічає Миколай Сахаров, пошук того, що виходить за межі видимої реальності, досягнув своєї кульмінації у відкритті факту, що слова Христа стосовно того, щоб любити Бога усім своїм серцем, розумом, силою, не є просто моральною психологією, а глибоко онтологічною реальністю. Любов виявляється як автентичне джерело пізнання. Якщо Бог є пізнаваний за допомогою любові, тоді божественний абсолют є персональним буттям [12, с. 19].

Кінцевий синтез духовних пошуків майбутнього архимандрита відбувся приблизно у цей час. Попередні спроби примирення прагнення Над-особистісного Абсолюту та пошуку відповіді, яка б задовільнила його екзистенційні прагнення стосовно вічності потерпіло крах.

Він так і не зміг змиритись із потребою відказатись від своєї особистості, приносячи її в жертву для того щоб поєднатись із Надособистісним Абсолютом. Він не зміг переступити через нелогічність та абсурдність людського життя у разі визнання факту існування особистості немов би якоїсь аномалії буття. Він глибоко відчував велич особистості, відчував наскільки вона є цінна, цінна у космічному масштабі. Роздумуючи над феноменом смертності С. Сахаров відмічає, що «моя невідворотня смерть не була лише чимось безмежно малим: «одним менше». Ні. У мені, зі мною помирає все те, що було охоплено моєю свідомістю: близькі люди, їх страждання та любов, весь історичний прогрес, уся Земля назагал, і сонце, і зірки, і безмежний простір; і навіть Сам Творець Світу, і Той помирає у мені; усе назагал Буття поглинається темрявою забуття» [3, с. 11]².

Хоча майбутній архимандрит і змусив себе перестати молитись, проте без існування особистісного Бога, без існування безсмертної людської особистості, він не міг вийти із своєї екзистенційної пастки. Саме персональне безсмертя, яке проповідував Христос надавало сенсу усьому. Воно надавало сенсу людському існуванню як особистісно-існуванню, яке тісно є пов'язане із свободою та відповідальністю.

Лише в рамках особистісного буття стає можливим процес пізнання Бога, який здійснюється любовно-буттєвим шляхом. Як зазначає

---

² Вже після років глибшого осмислення важливості людської особистості С. Сахаров приходять до висновку стосовно певної співмірності між людиною та Богом. Так у Святому Письмі йде мова про те, що Бог створив людину на Свій Образ та Подобу, як також така співмірність робить можливим сам факт буттєвого пізнання людиною Бога як істину. Детальніше див. [12, с. 40] та [11, с. 77].

архимандрит: «Мої відношення з Богом носять виключно особистісний характер. Поза особистісними відношеннями немає поняття про гріх; поза цим немає любові між людиною та Богом; поза цим немає і не може мати місце буттєве пізнання Бога; поза цим усе поглинуте смертю, усе потопає у самому справжньому небутті» [6, с. 29].

Тільки тепер духовні пошуки привели до формування внутрішньої повноти та екзистенційної задоволеності у своїх духовних пошуках. Прагнення недетермінованого буття, яке виражалось у прагненні Надособистісного Абсолюту було визнаним таким, яке не може досягнути повноти. Усвідомлення важливості існування буттєвого пізнання, яке є можливе лише через Христа [2, с. 23] привело як до переоцінки феномену Надособистісного Абсолюту, так і до розкриття нових горизонтів, які стали середовищем подальшого поглибленого духовного досвіду. На нашу думку, найціннішим свідченням стосовно співвідношення в аксеологічному вимірі двох конкуруючих ідеалів, які так довго тримали усі сили С. Сахарова у напрузі є свідчення самого мабутнього архимандрита: «Перше одкровення – шукати Надособистісного Абсолюту – мене надихнуло інтелектуально, але жодним чином не торкнуло серця. Друге – змінило моє серце. І для мене світ відкрився у нових вимірах» [2, с. 23].

Весь подальший шлях духовних пошуків був, з однієї сторони, шляхом поглиблення розуміння вибраної світоглядної позиції, а з іншої – шляхом ще глибшого розуміння тієї екзистенційної прірви перед якою стояв майбутній архимандрит.

Він, з однієї сторони, відкриває цінність християнських догматів та роль Церкви, а з іншої – переоцінює ті феномени, з якими зустрівся під час своїх медитативних практик під час захоплення нехристиянським містичним Сходом. Так його богослов'я має виразні риси інтегрованості в догматичний, аскетичний та загальноцерковний виміри. Як він сам зазначає у своєму листі до Д. Бальфура: «Трьох речей я не розумію: 1) адогматичної віри; 2) безцерковного християнства; 3) безаскетичного християнства. І ці три: Церква, догмат і аскетика (то їсть християнський подвиг) – для мене одне життя» [9, с. 270].

Довгий час аскетичної боротьби за духовну досконалість дав можливість отцю Софронію досягнути духом великий досвідний діапазон феноменів які повстають перед християнською свідомістю в її дорозі до досконалості. Оцінюючи дані феномени, він наголошує на факті їх різноцінності. Ключову роль в наданні певної цінності тому чи іншому досвідному феномену належить благодаті. Саме благодать, яка є присутньою у християнському віровченні дає шанс людині відділити

правдиве і важливе від другорядного та шкідливого. Таке розрізнення має не лише гносеологічний вимір, але також і практичний, оскільки під дією благодаті відбувається не лише аксіологічне розрізнення сутностей, але людина також стає здатною «бути не втянутою» у все те, що відбувається навколо неї. Як зазначає о. Софроній: «ми тоді як вільні спостерігачі слідкуємо за думками, які носяться в атмосфері, яка нас оточує; але вони не мають влади над нами. І так буває лише з тими, які пізнали дію благодаті ... А не досвідчені подібні на невігласів, які увійшли до виставочного залу чи музею і не знають, який твір носить на собі відбиток вищого генія і який є посереднім та негідним уваги» [4, с. 98–99].

Саме благодать, завдяки якій став можливий досвід християнського Несотвореного Світла дав архімандриту можливість побачити суттєву різницю між цим досвідом Світла і досвідом світла, з яким він зустрівся при своїх спробах досягнути Надособистісного Абсолюту. Якщо останній супроводжувався страхом, сум'яттям та недовірою, то досвід Несотвореного Світла мав зовсім інші переживання. Як відзначає архіандрит: «Нетварне Світло – спокійне, цілісне, рівне; впливає на розум, серце і навіть тіло. При спогляданні його вся істота перебуває у стані, якого не знає «земля». Це Світло є світлом любові, світлом розуму, світлом безсмертя та дивного миру» [8, с. 36].

На шляху до зустрічі із правдивим досвідом Світла кожний християнин, який «кається до дна» зіткнеться з усім, що є в межах духовного світу. Автор на основі особистого досвіду доходить висновку про «зворотню перспективу» нехристиянського містичного досвіду. Саме Світло Боже робить можливим, що християнин може оцінити правдиву гносеологічну та аксіологічну цінність тих реальностей, які повстають перед свідомістю. В результаті такого стану речей приходять усвідомлення того, що «те, чого шукають адепти інакших вчень, до чого вони прагнуть, що вони приймають за істину, християнин переживає як випадки із правдивого життя. Світло Боже, яке явилось йому, дає бачити бездни аду; але так, що він розпізнає ПРИМАРИ істини, які притягують до себе недосвідченого подвижника» [4, с. 110].

Попри неможливість оцінити правильну ієрархію цінностей поза християнством потрібно відмітити також і те, що існують певні моменти, побачити які не є можливим без Божого впливу. Одним із таких моментів є усвідомлення своєї гріховності. Таке усвідомлення в інших релігійно-духовних напрямках є або слабо вираженим, або не є вираженим зовсім. Так для прикладу, той вид хибного містицизму, яким захоплювався С. Сахаров на початках своїх духовних пошуків

акцентує свою увагу швидше на «над-особистісним, або краще сказати, без-особистісному Абсолюті» [1, с. 48] та тому факті, що Людина має ту саму сутність, що і таке «Чисте Існування» [1, с. 49], ніж на усвідомленні тієї трагедії руйнування та відходу людини-Іпостасі від Іпостасно-персонального Божого існування. Як зазначає архімандрит – «повнота видіння гріха поза Христом і Святого Духа ніколи і ніким не досягається, не усвідомлюється; шлях до Отця усього сущого – Христос, і усиновлення наше можливо лише і виключно через Нього і у Ньому, як Єдинородному Сині, Собебезначальному Отцю і Духу» [10, с. 118].

Така акцентція важливості допомоги Живого Бога є результатом довгої дороги формування зрілої догматичної свідомості архімандрита, життєвий та духовний шлях якого пройшов через значний шлях випробувань. В результаті свого досвіду він приходять до висновку стосовно неможливості навіть окреслення межі такого знання, яке стає можливим внаслідок Божого натхнення. І тут цікавим є той факт, що такий стан речей не є лише тому, що людська мова не є здатною передати ті реальності, досвідчиення яких стає можливим лише завдяки божому натхненню. Але головню тому, що «істинне пізнання Бога може бути даним не інакше як буттєво, через живий досвід всього нашого буття» [5, с. 62], при чому «єдиний шлях до такого пізнання є шлях збереження всього того, що заповідав нам Христос» (Мт. 28:20) [5, с. 62–63]. Саме збереження заповідей дає шанс буттєво стати учасником тієї Божої містерії, яку приготував для нас Господь Бог. І хоча ми можемо спробувати пізніше описати даний досвід в категоріях нашого буденного життя, проте такий опис буде лише схемою, картою тієї території, в повноті пізнати яку можна лише буттєво, глибокого переживаючи зустріч із сутностями цього духовного виміру у середині свого очищеного виконаннями заповідями серця.

Підсумовуючи все вище написане можна сказати, що внутрішня спрага до пізнання того, що стоїть за мінливими феноменами буденного світу була причиною проходження різних етапів духовного пошуку майбутнього архімандрита. З дитинства привиті християнська побожність, навик молитви та жага до малювання з плином років сприяли формуванню потягу до того виміру, який є пов'язаний із Вічністю. Внаслідок поступового руху у напрямку поглиблення пізнання цього виміру, С. Сахаровим був пройдений етап захоплення нехристиянським східним містицизмом з його ідеалом Надособистісного Абсолюту. Логічна суперечність між таким пантеїстичним світоглядом та гострим сприйняттям цінності людської особистості,

протягом довгого часу не давала можливості примирити ці два світогляди у серці майбутнього архимандрита. Лише персональне безсмертя, яке проповідував Христос надавало сенсу усьому.

Глибоко пережиті заповіді Христа стосовно любові Бога усіма своїми силами та любові ближнього (Лк. 10.27) привели до розуміння С. Сахаровим сутності пізнання, яке він ототожнював із спілкуванням у бутті, перш за все в акті любові, яке є можливим лише тоді, коли і людина і Бог є особами. Отож, збереження цінності особистості та можливість буттєвого спілкування з Богом, яке в перспективі приводить до особистого безсмертя, було тим поворотним моментом, який нарешті зробив можливою інтеграцію усіх внутрішніх прагнень майбутнього архимандрита. Саме після цього йому відкрились нові перспективи духовного вдосконалення, яке було пов'язане із буттєвим пізнанням Бога та людським обожненням. Уже на цьому шляху ним були переоцінені як і феномени медитативного досвіду періоду захоплення нехристиянським містицизмом Сходу так і усвідомлені глибини християнського вчення та ключові моменти аскетично-містичного християнського шляху досконалості.

Перспективним для подальшого дослідження вважаємо дослідження подальшого розвитку його думок про цінність особистості – вчення про іпостасність. Як також, цікавим буде дослідження розвитку його ідеї буттєвого пізнання Бога, пізнання де особа людини пізнає Творця у процесі любовного Я-Ти бування.

Список використаних джерел:

1. Захару. Христос как путь нашей жизни. Введение в богословие старца Софрония (Сахарова). Изд. 2-е / Захару, Архимандрит Захария. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, 2003 – 408 с.
2. Сахаров Софроний. Беседа с семьей / Сахаров Софроний, архимандрит // Письма в Россию. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь. Издательство Братства Святителя Тихона, 1997. – С.17–41.
3. Сахаров Софроний. Благодать смертной памяти / Сахаров Софроний, архимандрит // Видеть Бога как Он есть. Изд. 3-е, исправленное. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006. – С. 9–19.
4. Сахаров Софроний. Благословение знать путь / Сахаров Софроний, архимандрит // Видеть Бога как Он есть. Изд. 3-е, исправленное. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006. – С. 75–113.
5. Сахаров Софроний. Единство Церкви по образу Святой Троицы / Сахаров Софроний, архимандрит // Рождение в Царство Непоколебимое. –

Патриарший Ставропигиальный Св.-Иоанно-Предтеченский Монастырь, Издательство «Паломник», 2001. – Изд. 2-е. – С. 50–90.

6. Сахаров Софроний. Молитва – путь к познанию / Сахаров Софроний, архимандрит // О молитве. О молитве Иисусовой. – К. : Издательство храма прп. Агапита Печерского. Издательство «Дух и Литера», 2000. – С. 28–51.

7. Сахаров Софроний. О личном начале / Сахаров Софроний, архимандрит // Видеть Бога как Он есть. Изд. 3-е, исправленное. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006. – С. 224–266.

8. Сахаров Софроний. О покаянии / Сахаров Софроний, архимандрит // Видеть Бога как Он есть. Изд. 3-е, исправленное. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006. – С. 26–43.

9. Сахаров Софроний. Подвиг богопознания. Письма с Афона (к Д. Бальфуру). Изд. 1-е / Сахаров Софроний, архимандрит. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Издательство «Паломник», 2001. – 368 с.

10. Сахаров Софроний. Суммарное изложение жизни нашего духа / Сахаров Софроний, архимандрит // Видеть Бога как Он есть. Изд. 3-е, исправленное. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006. – С. 112–133.

11. Sakharov (Archimandrite Sophrony). His Life Is Mine. – New York: St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, 1977. – 128 p.

12. Sakharov Nicholas. I love, therefore I am. The Theological Legacy of Archimandrite Sophrony. – New York: St. Vladimir's Seminary Press Crestwood, 2002. – 253 p.